บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2566

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 ในสังคมไทย

Analyze the relationship of respect and & vi in Thai society

พระครูสมุห์สุขเกษม สุขเขโม (โรจน์พงศ์เกษม)[1], สามารถ สุขุประการ[2]
ศิริโรจน์ นามเสนา[3]
Phrakhrusamusukasem Sukhakhemo (Rotjpongkasem)[1], Samart Sukhuprakan[2]
Sirirote Namsena[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมไทยที่ขาดความเคารพในทิศ 6 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 ในสังคมไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยภาคเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความเคารพ หมายถึง ความตระหนัก ซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดีที่มี อยู่จริงของบุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้นด้วยการแสดงความอ่อนน้อม อ่อนโยน อย่างเหมาะสม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง วัตถุทั้งหลายในโลกต่างมีคุณสมบัติเฉพาะตัวของมัน ถ้าใครทราบคุณสมบัติเหล่านั้นตามความเป็นจริงก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก การแสดงความเคารพหมายถึง การแสดงความนอบน้อมนับถือ วิธีแสดงความเคารพตามระเบียบศาสนา มี 5 อย่าง คือ 1. อภิวาท คือ กราบ 2. นมัสการ คือ ไหว้ 3. อัญชลี คือ พนมมือ 4. อุฏฐานะ คือ ลุกยืน 5. สามีจิกรรม คือ แสดงกิริยาอ่อนน้อม 2) สาเหตุของการขาดความเคารพต่อทิศ 6 ในสังคมไทย เกิดจากการได้รับค่านิยมในทางที่ผิด ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่พอสรุปได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน บางคนต้องมา จากพ่อแม่ที่แยกทางกันต้องอยู่กับตา ยาย หรือญาติ เมื่อได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนทำให้ เกิดพฤติกรรมการแสดงออกถึงการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนๆ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ นักเรียนแสดงออกด้านพฤติกรรมดังกล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและหาวิธีการแก้ไข สิ่งที่สังเกต เห็นบ่อยครั้งคือต้องการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนๆ เพราะนักเรียนเมื่อเข้ามาเรียนในโรงเรียนนั้น ต้องอยู่กับเพื่อนตลอดเวลา ปัญหาทางเพศเป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดจากการขาดความเคารพในตัวเองของเยาวชนเป็นตัวอย่างรูปธรรมที่ได้ สะท้อนถึงพฤติกรรมของเด็กไทยในยุคปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง 3) การวิเคราะห์

[1]นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์,E-mail. namsena@hotmail.com

[2,3] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ความสัมพันธ์ใช้หลักความเคารพต้องใช้คุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีรูปแบบสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ความเคารพนับถือตนเองความเคารพนับถือคนอื่น และความเคารพนับถือชีวิตทุกรูปแบบ และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนชีวิตอยู่ตามความ หมายของ ทิศ 6 ในสิงคาลกสูตร คือ กล่าวถึงหน้าที่ที่มนุษย์ควรรู้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมีการรวมกลุ่มกันบุคคลจะอยู่คนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นมนุษย์ควรมีหน้าที่ มนุษย์จะต้องมีครอบครัว เช่น พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อนและลูกน้องบุคคลควรมีความดีทางศาสนา ดังนั้นเมื่อบุคคลมี สิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วทำให้ต้องดูแลปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่กล่าวมา จึงเปรียบเหมือนการดูแลทิศ 6 ที่อยู่รอบตัวเราและถือว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน

คำสำคัญ : วิเคราะห์,ความสัมพันธ์,ความเคารพ,ทิศ 6,สังคมไทย

Abstract

This Research Article has three objectives: 1) to study the concept of respect in Theravada Buddhism, 2) to study the problem of Thai society lacking respect in the six directions, and 3) to analyze the relationship of respect and the six directions in Thai society. Respect for the Six Directions in Thai Society This research is a qualitative research, documentary research. The research results found that 1) The concept of respect in Theravada Buddhism. Respect means being aware, appreciating, knowing the virtues that exist. real existence of other people accept his good deeds wholeheartedly and show respect to that person by showing appropriate humility, both in front of and behind his back Every object in the world has its own properties. If anyone actually knows those qualities, it can be of great use. Showing respect means showing respect. There are 5 ways to show respect according to religious rules: 1. Abhivada means bowing down 2. Worship means paying homage 3. Anjali means putting hands together 4. Uttana means standing up 5. Samijikarma means showing humility. 2) The cause of the lack of respect for the six directions in Thai society is due to the misuse of values. which is caused by many reasons But it can be concluded that most of the students come from different families. Some have to come from parents who have separated to live with grandparents or relatives. The behavior of expressions demanding attention from friends. It is the reason why The students' behavioral expressions mentioned above are something that teachers need to be aware of and find solutions. observation Seen often is wanting to get attention from friends. because students when they come to study in that school have to be with friends all the time Sexual problems are one of the problems caused by youth's lack of self-esteem. It reflects the behavior of Thai

children in modern times who are constantly facing changes. 3) The application of the principle of respect requires the basic human characteristics to live with others. There are three important forms: self-respect, respect for others. and respect for all forms of life and the environment that supports life according to the meaning of the six directions in the Singalaka Sutra, i.e., it mentions the duties that human beings should know because human beings are social animals. There must be a grouping together, a person cannot be alone. Therefore, human beings should have a duty. Human beings must have family, such as father, mother, brothers and sisters, aunts, uncles, grandparents, friends and subordinates. Persons should have religious goodness. Therefore, when a person has The aforementioned environment requires moderation in interactions with the aforementioned person. Therefore, it is like taking care of the six directions that surround us and is considered the duty of every human being.

Keywords: Analysis, Relationship, Respect, Six Directions, Thai society

บทนำ

หลักความเคารพที่ส่งเสริมการทำความดีและหน้าที่ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกันในสังคม การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกัน พุทธจริยศาสตร์คือ หลักการปฏิบัติต่อตนเองและคนอื่น เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีการอยู่ร่วมกัน มีการกระทำและมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน หลักพุทธปรัชญาเกี่ยวกับสังคมในสิงคาลกสูตรว่าด้วยหลักทิศ 6 คือการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลใน 6 กลุ่มซึ่งทุกคนในสังคมต้องมีหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ตนเกี่ยวข้องด้วย ในขณะเดียวกันตนเองก็มีสิทธิได้รับการอนุเคราะห์จากผู้อื่นที่ตนเกี่ยวข้องด้วยเหมือนกัน เป็นการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและปฏิบัติต่อกันทุกฝ่าย เช่น บิดา มารดาปฏิบัติกับบุตร, ครูอาจารย์ปฏิบัติกับลูกศิษย์, สามีปฏิบัติกับภรรยา, มิตรปฏิบัติกับมิตรสหาย, นายจ้างปฏิบัติกับลูกจ้าง, สมณะ นักบวช บรรพชิตปฏิบัติกับประชาชนในสังคม ดังนั้น พันธสัญญาที่บุคคลพึงกระทำต่อกันจึงเป็นพุทธจริยศาสตร์หรือความรับผิดชอบคือ ความตั้งใจปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนด้วยความเต็มใจ ทั้งในหน้าที่โดยตรง เช่น เป็นบิดา มารดาเป็นบุตรธิดา[4]

ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้มองเห็นคุณความดีและความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่างๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องและเหมาะสมด้วยความจริงใจ[5] ช่วยให้สังคมมนุษย์มีความเคารพและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นที่บุคคลในสังคมจะได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน ความเคารพ แม้มิใช่เป็นหลักธรรมที่ถือว่าสูงสุดในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่ง

---

[4]รัชชัย ขยันทำ, “พันธสัญญาที่บุคคลพึงกระทำต่อกันในทิศ 6”, **วารสารปรัชญาปริทรรศน์,** ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2561): 59.

[5]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 186.

ในชีวิตของคนทุกคน ดังพระพุทธพจน์ว่า “คารโว จ นิวาโต จ เอตมฺมงฺ คลมุตฺตมๆ” แปลความว่า ความเคารพ ความถ่อมตน นี้เป็นมงคลอันสูงสุด[6] ความเคารพนับถือเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีรูปแบบสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ความเคารพนับถือตนเอง ความเคารพนับถือคนอื่น และความเคารพนับถือชีวิตทุกรูปแบบ และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนชีวิตอยู่ ดังที่ Lickona (1991) กล่าวว่าความเคารพนับถือและความรับผิดชอบ จัดว่าเป็นหัวใจของศีลธรรมของประชาชนที่เป็นสากล โดยมีจุดประสงค์ส่งเสริมความดีของปัจเจกชนและคุณความดีของชุมชนทั้งมวลคุณค่าของความเคารพนับถือและความรับผิดชอบมี 4 ด้านคือ ด้านการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบด้านสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ด้านมนุษยสัมพันธ์ในทางประชาธิปไตย และด้านส่งเสริมความเป็นธรรมเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้น ความเคารพนับถือจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญและจำเป็นของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยตามกรอบกระทรวงศึกษาธิการปี 2553 ประกอบด้วย

1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้

2) เห็นคนเท่าเทียมกัน

3) เคารพความแตกต่าง

4) เคารพหลักความเสมอภาค

5) เคารพกติกา

6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม[7]และลักษณะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่เป็นสากลต้องอาศัยเงื่อนไขหลักอยู่ที่การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยการให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน (Respect for individuals) เป็นแก่นสำคัญของประชาธิปไตยนอกจากนี้ (Mackenzie. 1966)ได้ให้ความสำคัญของพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่น ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของมนุษย์มี 6 ด้านดังนี้ 1) การยอมรับนับถือชีวิต ทั้งของตนเองและผู้อื่น 2) การยอมรับนับถือในเสรีภาพและบุคลิกภาพ 3) การยอมรับนับถือทรัพย์สินของผู้อื่น 4) การยอมรับนับถือระเบียบสังคม 5) การยอมรับนับถือความจริง และ 6) การยอมรับนับถือความก้าวหน้าจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเคารพนับถือเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงามของมนุษย์และเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นทุกภาคส่วนในสังคมจึงต้องร่วมกันเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาเป็นหน่วยงานหลักที่สังคมคาดหวังให้เป็นแกนสำคัญในการพัฒนาประชาชนภายในประเทศ ทั้งนี้การพัฒนาความเคารพนับถือซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่าง ๆ อาศัยแนวทางของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยในการพัฒนาจำเป็นต้องเข้าใจปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรม

สังคมในปัจจุบันมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างสูงมาก มีการแข่งขันในเชิงธุรกิจ การงาน ความเป็นอยู่ ค่านิยมในสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย หรือตามเทรนด์ในแต่ละช่วงผู้คนเป็นจำนวนมากวิ่งตามหาความสุข ความต้องการที่ตนปรารถนาหรือตามที่สังคมกำลังเป็นที่นิยม จนกระทั่งลืมเลือน

---

[6]ขุ.ขุ. (ไทย) 25/9/8.

[7]ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, 2555), หน้า 25.

การประพฤติตนให้เหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องรอบตัว มีความนิยมที่ไม่ถูกต้องไม่ประมาณตน จึงเกิดปัญหาขึ้นในสังคมตั้งแต่กับ บิดา มารดา สามี ภรรยาเป็นต้น ตั้งแต่ความไม่เข้าใจกัน การทะเลาะวิวาท การทำร้ายกัน ความไม่เคารพ ความแตกแยกในสังคมครอบครัว สถาบันล้วนมาจากปัญหาจากความประพฤติที่ไม่เหมาะสมต่อทิศ 6 ขาดต้นแบบ ขาดการบูรณาการ ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ยิ่งซ้ำเติมให้ชีวิตประสบความทุกข์ยากลำบาก ผู้วิจัยจึงเห็นปัญหาและจะนำเสนอทางแก้ปัญหา โดยใช้หลักพุทธวิธีของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก คือ สิงคาลกสูตร โดยจะบูรณาการนำมาใช้ร่วมกับหลักความเคารพ ซึ่งเป็นที่นิยมของคนร่วมสมัยในปัจจุบันนี้

เนื่องจากสังคมในปัจจุบัน ต่างก็ไม่รู้หน้าที่ที่ถูกต้องว่าควรปฏิบัติต่อทิศ 6 รอบตัวให้เหมาะสม รวมถึงการพึ่งพาหลักความเคารพ จนกระทั่งลืมเลือนคำสอนของพระพุทธเจ้าทำให้สังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว เป็นต้นไป เกิดการกระทบกระทั่ง ทะเลาะวิวาท เกิดความทุกข์ และไปอาศัยความเชื่อเกี่ยวกับหลักความเคารพมากเกินไปเมื่อศึกษาได้ข้อมูลที่ถูกต้อง จากสิงคาลกสูตร และหลักความเคารพ ก็นำมาบูรณาการ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องเหมาะสมการบูรณาการกับการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสมได้อย่างไรทำให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับทิศ 6 รวมถึงการนำหลักความเคารพมาใช้ต่อครอบครัวทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกัน เอื้อเฟื้อปฏิบัติกันได้ถูกต้องตามหลักทิศ 6 และไม่พึ่งพาหลักความเคารพจนเกินไปสังคมที่จะอยู่ดีมีสุข เพราะต่างก็รู้หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันตามหลักทิศ 6 และการนำหลักความเคารพมาใช้ในสังคม ต่อพระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการถ่ายทอดและรับปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยอ้างอิงจากคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีในพระไตรปิฎก ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างรอดปลอดภัย มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เมื่อนำหลักความเคารพมาบูรณาการร่วมกัน ย่อมทำให้ชีวิตมีความมั่นคงก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรมส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับและเจริญรุ่งเรืองในจิตใจของผู้คนไปอีกตราบนานแสนนาน

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 ในสังคมไทย”เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้ชีวิตแบบมีหลักความเคารพคอยกำกับอยู่เพื่อนำเสนอคนในสังคมส่วนใหญ่ เมื่อมีความเข้าใจเรื่องความเคารพถูกต้องแล้ว ก็พัฒนาต่อยอดกระทั่งมาถึงในปัจจุบันและนำเสนอแนวคิดหลักความเคารพกับทิศ 6 ในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นหลักการดำเนินชีวิตมีทิศทางในการปฏิบัติด้วยหลักทิศ 6 ในสิงคาลกสูตรสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมไทยที่ขาดความเคารพในทิศ 6
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักความเคารพในหลักทิศ 6 ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 ในสังคมไทย” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualilative Research) แบบวิจัยภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ทั้งในส่วนของที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ มีวิธีการและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ และตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในสังคมไทย

3. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย โดยวิเคราะห์ (1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) (2) การตีความหมาย (Interpretation) และ (3) การสังเคราะห์ (Synthesis) เกี่ยวกับวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 ในสังคมไทย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และวรรณกรรมในยุคปัจจุบันโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) เพื่อเสนอการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเคารพกับทิศ 6 สู่สังคมไทย

4. นำเสนอข้อมูลที่ได้ศึกษามาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความเคารพ หมายถึง 1) ความตระหนัก ซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดีที่มี อยู่จริงของบุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้นด้วยการแสดงความอ่อนน้อม อ่อนโยน อย่างเหมาะสม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง วัตถุทั้งหลายในโลกต่างมีคุณสมบัติเฉพาะตัวของมัน ถ้าใครทราบคุณสมบัติเหล่านั้นตามความเป็นจริงก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากเช่นนักวิทยาศาสตร์รู้คุณสมบัติของแม่เหล็ก ก็นำไปใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ รู้คุณสมบัติของแร่เรเดียมก็นำไปใช้รักษาโรคมะเร็งได้ การแสดงความเคารพหมายถึง การแสดงความนอบน้อมนับถือ วิธีแสดงความเคารพตามระเบียบศาสนา มี 5 อย่าง คือ 1. อภิวาท คือ กราบ 2. นมัสการ คือ ไหว้ 3. อัญชลี คือ พนมมือ 4. อุฏฐานะ คือ ลุกยืน 5. สามีจิกรรม คือ แสดงกิริยาอ่อนน้อม (หลักฐานทางบาลีเข้าใจว่า อภิวาทคือยืนไหว้) 2) ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้มองเห็นคุณความดีและความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่างๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องและเหมาะสมด้วยความจริงใจ ช่วยให้สังคมมนุษย์มีความเคารพและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นที่บุคคลในสังคมจะได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน ความเคารพ แม้มิใช่เป็นหลักธรรมที่ถือว่าสูงสุดในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของคนทุกคน ดังพระพุทธพจน์ว่า “คารโว จ นิวาโต จ เอตมฺมงฺ คลมุตฺตมํ” แปลความว่า ความเคารพ ความถ่อมตน นี้เป็น

มงคลอันสูงสุด ความเคารพนับถือเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีรูปแบบสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ความเคารพนับถือตนเอง ความเคารพนับถือคนอื่น และความเคารพนับถือชีวิตทุกรูปแบบ และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนชีวิตอยู่ในโลกนี้มีคน สัตว์ สิ่งของ เหตุการณ์ การงาน และอื่นๆ อีกมากมายจนนับไม่ถ้วนที่เกี่ยวข้องกับตัวเรา แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะให้เรามีความเคารพไม่ดูเบา ตระหนักในสิ่งมีคุณค่าที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1. ให้มีความเคารพในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2. ให้มีความเคารพในพระธรรม 3. ให้มีความเคารพในพระสงฆ์ 4. ให้มีความเคารพในการศึกษา 5. ให้มีความเคารพในสมาธิ 6. ให้มีความเคารพในความไม่ประมาท 7. ให้มีความเคารพในการต้อนรับแขก

2. สภาพปัญหาของสังคมไทยที่ขาดความเคารพในทิศ 6 พบว่า 1) สาเหตุของการขาดความเคารพในสังคมไทย เกิดจากการได้รับค่านิยมในทางที่ผิด ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่พอสรุปได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน บางคนต้องมา จากพ่อแม่ที่แยกทางกันต้องอยู่กับตา ยาย หรือญาติ เมื่อได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนทำให้ เกิดพฤติกรรมการแสดงออกถึงการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนๆ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ นักเรียนแสดงออกด้านพฤติกรรมดังกล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและหา วิธีการแก้ไข สิ่งที่สังเกตเห็นบ่อยครั้งคือต้องการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนๆ เพราะ นักเรียนเมื่อเข้ามาเรียนในโรงเรียนนั้น ต้องอยู่กับเพื่อนตลอดเวลา ปัญหาทางเพศเป็น ปัญหาหนึ่งที่เกิดจากการขาดความเคารพในตัวเองของเยาวชน เป็นตัวอย่างรูปธรรมที่ได้สะท้อนถึงพฤติกรรมของเด็กไทยในยุคปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องเผชิญกับกระแสบริโภคนิยมและทุนนิยมที่มุ่งเน้นให้ ความสำคัญและคุณค่ากับตัวเงินเป็นหลัก หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่เท่าที่ควรหรือขาดความรู้และความเข้าใจไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ สื่อหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของเด็ก รวมทั้งสังคมปล่อยให้มีสถานประกอบการที่ขาดความรับผิดชอบ ปัญหาเด็กเยาวชนจึงเป็นปัญหาทางด้านสังคมที่ต้องรีบแก้ไขโดยด่วน ควรเน้นทางด้านคุณธรรมจริยธรรมเด็กยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย โดยปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรักตน รักครอบครัว สุขกับตนเอง ปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคงก็คือ ความเคารพและเชื่อฟังซึ่งกันและกัน บิดามารดาควรรับฟังความคิดเห็นของบุตรธิดา และแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเท่านั้นส่วนบุตร ธิดาจะต้องมีความเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อเราและมีประสบการณ์มากกว่าเรา ในบรรดาบุตรธิดาทั้งหลายบุตรธิดาที่ดีที่สุดคือผู้ที่เคารพเชื่อฟัง บิดามารดาบุคคลผู้รู้จักสงเคราะห์ช่วยเหลือ ไม่ว่าจะด้วยวัตถุสิ่งของหรือด้วยธรรม ย่อมได้ชื่อว่ามีความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีอุปการคุณต่อตน เพื่อให้เป็นประโยชน์ถูกต้องแก่ผู้มีอุปการคุณย่อมไม่สูญเปล่า เพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ผู้มีอุปการคุณแล้ว ย่อมทำให้เป็นที่รักของผู้อื่น ผู้รับก็ได้ประโยชน์ได้รับความสุขเกิดความสามัคคีรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ประยุกต์ใช้หลักความเคารพในหลักทิศ 6 ในสังคมไทย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักความเคารพต้องใช้คุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีรูปแบบสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ความเคารพนับถือตนเอง ความเคารพนับถือคนอื่น และความเคารพนับถือชีวิตทุกรูปแบบ และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนชีวิตอยู่ ตามความหมายของ ทิศ 6 ในสิงคาลกสูตร คือ กล่าวถึงหน้าที่ที่มนุษย์ควรรู้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมีการรวมกลุ่มกันบุคคลจะอยู่คนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นมนุษย์ควรมีหน้าที่ มนุษย์จะต้องมีครอบครัว เช่น พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อนและลูกน้อง บุคคลควรมีความตีทางศาสนา ดังนั้นเมื่อบุคคลมี สิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วทำให้ต้องดูแลปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่กล่าวมา จึงเปรียบเหมือนการดูแลทิศ 6 ที่อยู่รอบตัวเรา และถือว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน

1) ความเคารพในทิศเบื้องบน บุคคลทั้งหลายผู้หวังความเจริญ ควรบำรุงสมณพราหมณ์ ผู้มีศีล ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณี นักบวช ผู้เป็น ทิศเบื้องบนโดยทำหน้าที่ของตน 5 ประการ คือ 1. การแสดงออกทางกาย ทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา 2. การแสดงออกทางคำพูด พูดถึงโตก็พูดด้วยเมตตา 3. คิดถึงโตก็ติดด้วยเมตตา 4. เปิดประตูต้อนรับด้วยความเต็มใจ 5. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 6. อามิสทานเครื่องยังชีพอยู่เนืองๆ

2) ความเคารพในทิศเบื้องหน้า มารดาบิดาจึงเปรียบเหมือนนาบุญของบุตร บุตรสามารถทำบุญกับมารดาบิดาย่อมได้รับผลเป็นความสุขความเจริญทั้งโลกนี้และโลกหน้า ส่วนบุตรคนใดปฏิบัติผิดต่อมารดาบิดาย่อมไม่ได้รับผลบุญทั้งยังเป็นที่ติเตียนของสังคมด้วยเหตุดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า มารดาบิดาจึงดำรงฐานะเป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่บุตรอย่าง มหาศาล ซึ่งบุตรทุกคนควรตระหนักและทำการตอบแทนตามหน้าที่ของตน บุตรย่อมบำรุงมารดาบิดาโดยหน้าที่ 5 ประการนี้มารดาบิดาก็ควรอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้เช่นกันทิศเบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่าบุตรได้ปิดป้องให้เกษมปลอดภัยแล้วด้วยประการฉะนี้เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากบุตรกล้ำกรายไปสู่ทิศเบื้องหน้าและภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องหน้ากล้ำกรายไปถึงบุตรเพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั่นเองทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียวบุตรเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องหน้าไว้เรียบร้อยแล้ว

3) ความเคารพในทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ถือเป็นกัลยาณมิตร เป็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะอบรมสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกทางหรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นเป็นไปตามมรรคาแห่งการฝึกฝน อบรมอย่างถูกต้อง ดังนั้นมารดาบิดาผู้ปรารถนาความเจริญของบุตรควรมอบบุตรให้เป็น ครูอาจารย์ให้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ นับว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่ศิษย์อย่างมหาศาล ควรที่ศิษย์จะทำคารวะ และปฏิบัติต่อครูอาจารย์ดังข้อปฏิบัติที่ปรากฏในทิศ 6 นี้ เมื่อศิษย์สามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา 5 ประการได้อย่างสมบูรณ์และครูก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของทิศเบื้องขวา 5 ประการนี้ได้สมบูรณ์เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากศิษย์ไปกล้ำกรายทิศเบื้องขวาในทางกลับกันภัยใดๆ ย่อมไม่เก็ดซากทิศเบื้องขวากล้ำกรายไปถึงศิษย์เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั้นเอง ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียวศิษย์เองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องขวาเรียบร้อยแล้ว

4) ความเคารพในทิศเบื้องหลัง

ทิศเบื้องหลัง (บุตร ภรรยา และสามี) คือ บุตร ผู้เป็นทาญาติสืบสายโลหิต และภรรยา และสามี ผู้เป็นคู่ชีวิต บุคคลเหล่านี้ เป็นคนสำคัญที่คอยให้การสนับสนุน คอยส่งเสริม และให้กำลังใจอยู่เบื้องหลัง นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงบุคคลที่อยู่ในทิศอื่นๆ ที่มิใช่บุตร ภรรยาและสามีแต่ปฏิบัติตนคอยอุปการะเสมือนเป็นบุตรภรรยาหรือสามี อาทิ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ เป็นต้นหน้าที่ของสามีซึ่งบำรุงภรรยาด้วยหน้าที่ 5 ประการ และภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ย่อม อนุเคราะห์สามีโดยหน้าที่ 5 ประการ เช่นกัน เป็นอันชื่อว่าสามีได้ปิดป้องทิศเบื้องหลังนั้น ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยโตๆ ย่อมไม่เกิดจากสามีกล้ำกรายไปสู่ทิศเบื้องหลังและภัยโต ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องหลังกล้ำกรายไปถึงสามี เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั้นเอง ทั้งสามีและภรรยาจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว สามีก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องหลังเรียบร้อยแล้ว

5) ความเคารพในทิศเบื้องซ้าย คือมิตรสหาย เป็นผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องซ้ายหรืออุตตรทิศ ต่างเป็นผู้ที่ต้องพบปะ พึ่งพาอาศัยแสดงน้ำใจเกื้อกูลระหว่างกันอยู่เสมอ จึงต้องแสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกันแต่ในปัจจุบันเพื่อนดีๆนั้นหายาก ต้องดูว่าเป็นมิตรแท้หรือมิตรเทียม หน้าที่ของมิตร ที่แสดงต่อมิตร หมายถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วย สิ่งของการแสดงน้ำใจไมตรีในสิ่งที่เพื่อนต้องการ ทั้งยังสร้างความผูกพันให้แน่นเฟ้นยิ่งขึ้น ผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายของทิศ 6 ในสิงศาลกสูตร โดยหน้าที่ 5 ประการดังนี้ 1. การให้ การแบ่งปันสิ่งของให้ 2. กล่าววาจาเป็นที่รัก 3. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ 4. วางคนสม่ำเสมอ 5. ไม่พูดจาหลอกลวงกัน บุคคลผู้เป็นมิตรสหายทิศเบื้องซ้ายยอมอนุเคราะห์โดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมชื่อว่า บุคคลได้ ปิดป้องเห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ภัยใดๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากตัวเราไปกล้ำกรายสู่ทิศเบื้องซ้ายและภัยโต ๆ ย่อมไม่เด็ดจากทิศเบื้องซ้ายกล้ำกรายมาถึงเรา เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั่นเอง ทั้งเราและเพื่อนจึงมีแต่ความสุข ความเจริญเพียงอย่างเดียว เราเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องซ้ายเรียบร้อยแล้ว

6) ความเคารพในทิศเบื้องล่าง ลูกจ้างเป็นผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องล่างหรือเหฏฐิมทิศในฐานะลูกจ้างก็ต้องแสดงความกตัญญูต่อนายจ้างในฐานะของผู้อุปการคุณ ลูกจ้างคนใช้ทางพระพุทธศาสนา ทาสกรรมกร ลูกจ้าง คนใช้ ไว้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ไม่ได้มองคุณค่าของมนุษย์ตามชนชั้นหรือวรรณะ เพราะฉะนั้น ทาสกรรมกรหรือคนรับใช้ จึงมีคุณค่าเท่าเทียมกันกับคนในชนชั้นอื่นๆ การประพฤติกับทาสกรรมกรหรือคนรับใช้ด้วยธรรมด้วยความสม่ำเสมอนั้น พระพุทธเจ้า ทรงยกย่องว่าเป็นสิ่งประเสริฐ ดังทรงตรัสว่า การงานที่มีเหตุประกอบด้วยธรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคล สามารถเลี้ยงทาสกรรมกรและคนรับใช้ ไม่ทำบาปกรรมและปฏิบัติตามข้อปฏิบัติก็จะเป็นบุญได้ บุรุษหรือคนดีที่เกิดมาในตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยแล้วควรคำนึงถึงประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนหมู่มาก ซึ่งรวมถึงทาสกรรมกรและคนรับใช้ผู้ที่เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยกว่าควรที่จะกระทำตนเหมือนมหาเมฆที่ให้ความชุ่มชื่นแก่ข้าวและกล้าโดยทั่วไป จึงจะได้ชื่อว่ามีเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขแต่คนหมู่มาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยการศึกษาครั้งนี้พบว่า

1. ควรนำหลักความเคารพในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการทำงานในองค์กรต่างๆ เมื่อมีการแสดงความเคารพซึ่งกันและกันย่อมนำความผาสุก สงบสุขในองค์กรนั้นดำเนินไปด้วยดี

2. ควรนำหลักทิศ 6 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประวันเพื่อให้ตนเองได้ทราบถึงสถานภาพและบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าอยู่ในสถานะใดและจะต้องทำหน้าที่ของตนเองอย่างไร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาวิเคราะห์ความเคารพระหว่างครูกับนักเรียนในสังคมไทย

2) การประยุกต์ใช้หลักทิศ 6 กับการแก้ไขความเป็นจิตสาธารณะในสังคม

3) ศึกษาผลกระทบการขาดความเคารพของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระรัตนตรัย

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.2539

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง.** กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์.2555.

รัชชัย ขยันทำ. “พันธสัญญาที่บุคคลพึงกระทำต่อกันในทิศ 6”. **วารสารปรัชญาปริทรรศน์,** ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2561): 59.